

DOLENJSKI RAZGLEDI

NOVO MESTO, 14. maja 1970

ŠTEVILKA 13

DVAJSET LET 1949–1969 (Zapiski ob jubileju) BELOKRANJSKEGA MUZEJSKEGA DRUŠTVA

Več desetletij trajajoča prizadevanja, da bi Bela krajina dobila svoj muzej, so bila vseskozi tesno povezana z osnovanjem muzejskega ali njemu sorodnega društva, odbora ali odseka. Vsak od njih je v svojem času skušal biti pobudnik, ki bi združil okoli sebe za muzejstvo vnete ljudi. Ti naj bi zbirali muzealije, hkrati pa naj bi pripravili vse potrebno za ustanovitev muzeja. Novi ustanovi naj bi tudi priskrbeli razstavne prostore ter končno človeka, ki bi za zbirke, skrbel in jih upravljal oziroma urejal.

Tako je bil že pred prvo svetovno vojno, leta 1910, v Beli krajini osnovan odbor »Društva za spoznavanje

Bele krajine«, katerega naloga naj bi bila spraviti v življenje Belokranjski muzej. Ta naj bi dobil svoje prostore bodisi v Metliki ali Crnomlju. Na želost pa so načrti takratnih rodoljubov ostali le na papirju. Dosti boljše ni bilo tudi leta 1933, ko je bil pri Tujsko-prometnem društvu v Metliki osnovan muzejski odsek, ki ga je vodil metliški šolski nadzornik Konrad Barle. Naloga tega odseka je bila zbirati in hraniti narodne in zgodovinske spominke Bele krajine«, obenem pa naj bi za bodoče muzejske zbirke našel primeren prostor.

Odseku se je zdela za novi muzej še najprimernejša opuščena, razpadajoča

podružna cerkev sv. Martina na robu metliškega mesta. Zaprošil je župni urad naj to cerkev odstopi za muzejske namene. Prošnja je bila, potem ko si je takratni banovinski spomeniški referent dr. France Stele stavbo ogledal, ugodno rešena in 1. marca 1934 je ljubljanski škofijski ordinariat izdal dovoljenje, da se cerkvica lahko preuredi v muzej.

Muzejski odsek je kmalu nato naročil načrte za adaptacijo cerkve, ni pa mogel zbrati denarnih sredstev, da bi pričel stavbo obnavljati. Stroški bi po predračunu iz leta 1938 stali 35.000 din, odsek pa je imel z raznih strani obljubljenih le nekaj tisočakov. Zato je bilo delo njegovih članov vse do začetka druge svetovne vojne omejeno le na zbiranje muzejskih predmetov, ki so jih začasno shranili na podstrešju metliškega gradu.

Muzejski odsek je pričel cerkev obnavljati šele spomladi 1945, ko se je udeležil angleškega grahila pri takratni prosvetni oblasti v Ljubljani posrečno izposlovati 40.000 lit, s katerimi so po načrtih inž. Janke Omanna opravili glavna obnovitvena dela. Nadaljnji razvoj dogodkov pa je započelo leto se isto leto ustavilo.

Misel na ustanovitev muzejskega društva in muzeja samega je znova oživeval leta 1947, ko je bil osnovan pripravljajni odbor z divsim zupanom Ivanom Malešičem na čelu. Ker je nedovršena Martinova cerkev takrat služila za shrambo desk in sena, je odbor skušal najti druge prostore za bodoče muzejske zbirke. Cerkev je namreč bila vložna in razen tega — če bi jo tudi do kraja obnovili — bi v njene skromne prostore (s predverjem je merila komaj 86 kvadratnih metrov) lahko namestili le kak muzejski oddelek, nikakor pa ne vseh zbirk kompleksnega muzeja, v kakršnega se je nameraval razviti Belokranjski muzej. Zato je pripravljajni odbor cerkvico namenil za arheološki oddelek oziroma lapidarij, za namestitev drugih zbirk pa bi bil najpripravnejši metliški grad. Toda v njem so že bili nižja gimnazija, dijaški internat, okrajno sodišče z zemljiško knjigo in finančni oddelek, razen tega pa so v gradu stanovali še zasebne stranke. Za muzej to

Metliška proštija: v drugem nadstropju so bile leta 1951 odprte prve muzejske zbirke

rej tu ni bilo prostora in odbor je ostal praznih rok.

Malo več sreče je imel naslednji pripravljalni odbor (Ivan Malešič je spomlad 1949 umrl in ga je zamenjal Jože Dular), ki mu je v maju 1949 uspelo dobiti dva prostora v drugem nadstropju metliške prošnje, kamor so člani takoj prenesli do tedaj nabrane muzealije. Obenem je pripravljalni odbor pri notranjem odseku v Črnomlju tudi vložil društvena pravila. Ta so bila 3. novembra potrjena nakar je bil 10. novembra 1949 sklican ustanovni občni zbor Muzejskega društva in je bil izvoljen prvi odbor. Društvu je predsedoval profesor Jože Dular, podpredsednik je bil ravnatelj nižje gimnazije v Podzemlju Lojze Zupanc, tajnica Albina Možina in blagajnik Gabrijel Zemlja, oba člana učiteljskega zbora metliške nižje gimnazije, medtem ko so bili odborniki metliški meščani Ivan Drobnič, Božidar Flajšman in Jože Prus.

Novemu odboru je bila naložena naloga, da spravi Belokranjski muzej v življenje. Zato se je takoj lotil dela. V Črnomlju je v taktirni tovarni učil naročil prve razstavne vitrine, hkrati pa so člani intenzivneje pričeli zbirati muzejske predmete. Težava je bila seveda z denarjem, saj je bilo za novo snujoči se muzej na okraju v Črnomlju leta 1949 zagotovljenih le 20.000 din, naslednje leto pa komaj deset tisoč dinarjev več.

Društvo je pričelo opravljati tudi nekako spomeniško varstveno službo v Beli krajini. Ze na pomlad 1950 so člani iz razpadajoče grajske cerkvice na Krupi prepeljali v Metliko tri nagrobneke Burgstallov, z metliškega pokopališča pa nagrobnik Gallensteina — vse iz 17. stoletja — ter jih vzdali v predverje Martinove cerkve.

Ko je spomlad 1950 umrl v Metliki ustanovni član društva književnik Engelbert Gangl, je Muzejsko društvo v soglasju z Zavodom za spomeniško varstvo LRS v Ljubljani zaščitilo dve njegovi sobi in ju naslednje leto ob prvi obletnici pisateljeve smrti — 25. februarja 1951 — preuredilo in odprlo javnosti kot Ganglov spominski muzej.

V decembru 1950 je bil drugi občni zbor društva, na katerem je odbor sklenil, da bo društvo odprlo Belokranjski muzej že prihodnjo pomlad. Ker ni bilo upati, da bodo do takrat na razpolago kaki prostori v gradu, se je društvo odločilo, da bo prve zbirke odprlo kar v obeh proštijških sobah, medtem ko je mestni ljudski odbor obljubil, da bo za zbirko osvobodilnega boja začasno odstopil največjo sobo v prvem nadstropju občinske hiše.

Ves ta čas so nekateri člani zbirali muzejske predmete, in ko je proti koncu aprila 1951 Tovarna učil iz Črnomlja dostavila v Metliko nekaj najpotrebnejše opreme (4 obstenske, 4 mizne vitrine in 8 malih stenskih vitrin) so člani odbora v nekaj dneh

uredili zbirke in pripravili vse potrebno za otvoritev muzeja.

Tako je bil 1. maja 1951 ob navzočnosti predstavnikov ljudske oblasti in mnogih domačinov odprt Belokranjski muzej, ki je v dveh proštijških sobah pokazal obiskovalcem prve zamatke arheološke, kulturnozgodovinske in etnografske zbirke, medtem ko so bili v sobi mestne hiše razstavljeni predmeti narodnoosvobodilnega boja.

Istege leta v juliju je bilo tudi zvrnato in podbetonirano močno nagnjeno znamenje na bregu pod Martinovo cerkvijo, kateremu je že pretila nevarnost, da se zruši.

Muzejsko društvo je imelo to leto samo z nabavo vitrin 105.000 dinarjev stroškov, zato je okraj v Črnomlju poleg prvotnih 60.000 dinarjev pozneje društvu nakazal še 45.000 dinarjev, republiški Svet za kulturo in prosveto v Ljubljani pa je društvu za njegovo prizadevnost namenil še 50.000 dinarjev.

Leta 1952 so si člani naložili novo nalogo: sklenili so, da do kraja obnovijo Martinovo cerkev in v njej odprejo arheološki oddelek Belokranjskega muzeja. Z znatno denarno podporo (315 tisoč dinarjev) okrajnega sveta za prosveto in kulturo v Črnomlju so bila opravljena vsa zidarska, pleskarska in mizarska popravila v bivši cerkvi, vstavljena so bila nova okna in vrata, napeljana elektrika, urejena okolica, zasajeno okrasno drevje itd. Izdelane so bile tudi nove razstavne mize.

Ker Belokranjski muzej sam še ni imel dovolj arheološkega materiala, mu je ljubljanski Narodni muzej iz svojih depojev posodil okoli 250 arheoloških predmetov s področja Bele krajine, predvsem iz najdišč v okolici Kučarja. Posojene predmete sta hkrati z metliškim arheološkim gradivom uredila ravnatelj Narodnega muzeja dr. Jože Kastelic in asistent Vinko Sribar, nakar je bil 25. maja 1952 arheološki oddelek Belokranjskega muzeja slovesno odprt.

Tudi naslednja leta je vodilo Muzejsko društvo Belokranjski muzej, čeprav je ta že 1. aprila 1952 dobil honorarnega upravnika. Za upravnika je bil imenovan predsednik muzejskega društva, in ker so bili skoraj vsi člani društvenega odbora hkrati imenovani za člane novo osnovnega muzejskega sveta, je v bistvu še nadalje vodilo muzej muzejsko društvo. Ker pa je njegovo delovanje zajelo vse Belo krajino, se je na občnem zboru 4. januarja 1953 preimenovalo v Belokranjsko muzejsko društvo.

V maju 1954, ko se je iz metliškega gradu izselil dijaški internat, je končno tudi muzej prišel do svojih prvih stalnih prostorov. Zaenkrat je dobil na razpolago le šest večjih in manjših sob in nekaj depojev, ki sta jih uprava muzeja in društvo takoj pričela adaptirati. Vsa dela so se zavlekla do srede julija, ko so člani društva pričeli se-

liti vitrine in muzejske zbirke iz prošnje in mestne občine v grad. V nekaj dneh sta bila v novih prostorih deino urejena etnografski oddelek in oddelek osvobodilnega boja — arheološki oddelek je ostal v Martinovi cerkvi — nakar so bile nove zbirke v gradu odprte 21. julija 1954, to je ob proslavi desetletnice ustanovitve SNOS, ki so jo tisti dan z velikim partizanskim zborovanjem praznovali v Črnomlju in širom po Beli krajini.

Ko se je septembra 1955 okraj Črnomelj združil z okrajem Novo mesto, je pod novomeški okraj prišel tudi Belokranjski muzej, za katerega je bilo odločeno, da postane okrajna ustanova. Ker pa muzej do takrat še ni imel uradne odločbe o svoji ustanovitvi, je to odločbo 9. februarja 1955 naknadno izdal Okrajni ljudski odbor Novo mesto. Hkrati je bilo v muzeju sistemiziranih šest delovnih mest. Po sklepu okrajnega sveta za kulturo in prosveto je Belokranjski muzej prevzel v svojo upravo tudi spominski muzej Otona Zupančiča na Vinici (odprt 17. junija 1951), pod njegov nadzor pa je prišla tudi Ganglova spominska zbirka v Metliki. Dne 10. aprila 1956 je bil z odločbo Okrajnega ljudskega odbora imenovan tudi petčlanski upravni odbor Belokranjskega muzeja.

Tako se je muzej to leto — 1. septembra 1956 je bilo z odločbami zasedenih pet delovnih mest — postavil na lastne noge in je muzejsko društvo ostalo le njegov pomožni organ. Kot tako pa je še naprej združevalo propagatorje muzejske ideje, ljubitelje, zbiralce in proučevalce muzejskih, umetniških in arhivskih predmetov in vrednot.

Spričo tega so se člani, predvsem pa odbor društva, intenzivneje posvetili zbiranju muzealij. Sodelovali so pri etnografskih ekipah in arheoloških izkopavanjih, ki jih je organiziral muzej, pri muzejskih razstavah, pri zbiranju podatkov za topografijo narodnoosvobodilnega boja itd. Društvo je prirejalo predavanja in skupne izlete, posamezniki pa so se ukvarjali tudi s proučevanjem in pisanjem lokalne zgodovine, zlasti iz obdobja osvobodilnega boja. Ob desetletnici muzeja pa je izdalo knjižico »Metlika skozi stoletja«, v kateri je poleg zgodovine Metlike podrobno popisano deset let življenja in dela Belokranjskega muzeja in z njim povezanega Belokranjskega muzejskega društva.

Društvo samo pa se je trudilo, da se oddoži tudi velikim belokranjskim rojakom, saj je na lastno pobudo vsaj nekaterim od njih priredilo spominske večere in jim odkrilo spominske plošče, relief ali poprsje.

Če se zdaj ustavimo pri nekaterih vidnejših akcijah, ki jih je Belokranjsko muzejsko društvo opravilo v dvajsetih letih svojega obstoja, naj omenimo naslednje:

Razstave

Belokranjski muzej je od svoje ustanovitve 1. maja 1951 do konca leta 1969 pripravil 70 razstav, pri katerih so vsaj v prvih letih intenzivno sodelovali tudi člani muzejskega društva. Pri tem naj omenimo zlasti razstave, ki so prikazovale društveno življenje v Beli krajini (obletnice gasilskega, godbenega in telovadnega društva v Metliki), jubileje društvenih častnih članov (dr. Nika Zupaniča leta 1956, Boža Račiča leta 1958 in Ivana Drobniča leta 1964), nadalje razstave ob otvoritvi Ganglove spominske sobe (leta 1951), ob odkritju spominskih plošč Ivanu in Antonu Navratilu (leta 1947), Alojzu in Engelbertu Ganglu v Metliki (leta 1960) in bratoma Tomšič na Vinici (leta 1965). Tri razstave, pri katerih so sodelovali člani društva, so prikazovale delo domačina kiparja Julija Papiča, delo metliških podobarjev Jerebov in pisatelja Osipa Sesta (vse tri leta 1965). Pomemben je bil tudi prikaz dela Belokranjskega muzejskega društva ob njegovi desetletnici jeseni 1959.

Spominska obeležja

Med dejavnost društva spada tudi odkritje spominskih plošč zaslužnim Belokranjcem. Tako je Belokranjsko muzejsko društvo 13. oktobra 1957 v Metliki na današnji Rusovi hiši (Partizanski trg 10) odkrilo spominsko ploščo Ivanu in Antonu Navratilu. Na plošči je napis:

V TEJ HIŠI
STA SE RODILA BRATA
JEZIKOSLOVEC IVAN NAVRATIL
1825—1896
IN NARODNI BUDITELJ
ANTON NAVRATIL
1832—1897

Postavilo Belokranjsko muzejsko društvo v Metliki 1957.

Načrt za ploščo je naredila arh. Gizela Sukljeva. Ob odkritju je govoril predsednik društva prof. Jože Dular.

Dne 9. oktobra 1960 je društvo na Ganglovi hiši v Metliki, Mestni trg 17, odkrilo spominsko ploščo (načrt arh. Gizela Suklje) z napisom:

V TEJ HIŠI STA SE RODILA
KIPAR

ALOJZ GANGL
1859—1935

IN NJEGOV NEČAK

KNJIZEVNIK
ENGELBERT GANGL
1873—1950

Postavilo BMD v Metliki
1960

Ob odkritju plošče je govoril znanstveni sodelavec SAZU dr. Emilijan Cevc.

Dne 23. oktobra 1965 je muzejsko društvo na Vinici ponovno odkrilo

Ob odkritju spominske plošče na Ganglovi rojstni hiši v Metliki (oktober 1960)

spominski plošči bratoma Ivanu (1838—1894) in Ljudevitu (1843 do 1902) Tomšiču. Plošči obema mladinskima pesnikoma sta bili sicer odkriti že leta 1897 in 1907, pa sta bili leta 1944 ob bombardiranju viniške osnovne šole, v katero sta bili vzdani, delno poškodovani, nato pa odstranjeni iz zidu in shranjeni. Muzejsko društvo je dalo izdelati še tretjo ploščo, na kateri je vklesan naslednji napis:

PLOŠČI STA BILI LETA 1944 REŠENI
IZ STARE BOMBARDIRANE ŠOLE
IN JU JE OB DVAJSETLETNICI

Spominska plošča Osipa Sesta, odkrita 1965

OSVOBODITVE 1965. LETA PONOVO VZIDALO BELOKRANJSKO MUZEJSKO DRUŠTVO

Vse tri plošče so bile vzdane v avlo novo zgrajene osnovne šole na Vinici. Ob odkritju je govoril pesnik Severin Šali.

Naslednji dan, 24. oktobra 1965 je društvo odkrilo ob 30-letnici smrti metliškega kiparja Alojza Gangla (1859 do 1935) pred muzejem v Metliki njegovo poprsje, isti dan na osnovni šoli (Partizanski trg 4) pa še spominsko ploščo Osipu Sestu. Na plošči je napis:

V TEJ HIŠI SE JE RODIL
PISATELJ IN REZISER
OSIP ŠEST
1893—1962

Belokranjsko muzejsko društvo
v Metliki 1965

Bronasto poprsje Alojza Gangla je delo domačina kiparja Julija Papiča, bronasti relief Sesta pa je izdelal kipar in medaljer Vladimir Stoviček. Ob odkritju Ganglovega poprsja je govoril umetnostni zgodovinar dr. Emilijan Cevc, ob odkritju Sestove plošče pa ravnatelj Slovenskega gledališkega muzeja prof. Dušan Moravec.

Tri leta kasneje, 13. oktobra 1968, je Belokranjsko muzejsko društvo na Vinjem vrhu pri Semicu odkrilo spominsko ploščo skladatelju Antonu Lavrinu. Na plošči je napis:

V TEJ HIŠI SE JE RODIL
SLOVENSKI SKLADATELJ
ANTON LAVRIN
1908—1965

Ob odkritju so govorili prof. Janez Bitenc, ravnatelj srednje glasbene šole »Franc Sturma« v Ljubljani, dr. Andrej Rijavec v imenu Društva slovenskih

skladatelj in prof. Mladen Pozajic v imenu sarajevske glasbene akademije.

Predavanja

Društvo je za svoje člane in ljubitelje muzejskih in umetniških vrednot v dvajsetih letih obstoja priredilo mnoga predavanja — sprva s skioptičnimi slikami, pozneje z barvnimi diapoznetki in filmi. Predavali so znani muzejski in drugi strokovnjaki iz Ljubljane in od drugod. Zadnja leta je bil tudi občni zbor skoraj redno združen s predavanjem. Teme predavanj so bile s področja umetnosti, muzejstva, spomeniškega varstva, literature in turističnih zanimivosti. Naj med predavatelji omenimo zgodovinarje prof. Janka Jarca, prof. Franja Baša, in Modesta Gollo, etnografe dr. Nika Zupaniča, dr. Borisa Orla, Boža Račiča, Jerneja Sušteršiča, Mileno Moškono, Danico Zupančičevo in dr. Pavlo Strukljevo, arheologa dr. Vinča Sribarja, slikarja Božidarja Jakca, umetnostna zgodovinarja dr. Emilijana Cevca in dr. Marjana Zadnikarja, slavista dr. Rudolfa Kolariča itd.

Publikacije

Leta 1955 je na posvetovanju dolenskih muzealcev v Novem mestu dozorela misel, naj bi muzejska društva v Novem mestu, Metliki, v Brežicah — tu naj bi društvo šele ustanovili — osnovala posebno muzejsko knjižnico, ki naj bi izdajala prigradne muzejske publikacije, vodnike po muzejih, izsledke muzejskih delavcev itd. Izdaje publikacij naj bi finančno podprli okrajni ljudski odbori na Dolenskem, v Beli krajini in Posavju.

Zamisel je rodila uspeh in tako je že leta 1956 izšla v Dolenski muzejski knjižnici knjiga arheologa Staneta Gabrovca »Najstarejša zgodovina Dolenske«, v kateri je avtor obdelal Dolensko, Posavje in Belo krajino in najstarejši zgodovini teh krajev dodal še vodnike po arheoloških zbirkah Dolenskega, Posavskega in Belokranjskega muzeja. Knjiga je izšla v 1200 izvodih, financirali pa so jo okrajni ljudski odbori v Novem mestu, Brežicah in Črnomlju, kasneje pa še trboveljski okraj.

V isti založbi so leta 1958 izšli še »Spomini« Josipa Westra (v priredbi Janka Jarca). S to knjižico pa je prenehalo tudi delo Dolenske muzejske knjižnice, zlasti ker se je leta 1960 v Novem mestu osnovala Dolenska založba, ki je v svoj program sprejela tudi knjižna dela z muzejskega področja.

Medtem se je Belokranjsko muzejsko društvo odločilo, da ob svoji desetletnici izda spominsko edicijo. Skrb za tekst je prevzel Jože Dular, ki pa je zgodovini društva dodal še zgodovinski pregled Metlike, razvoj njenega go-

spodarstva po zadnji vojni, kulturni prispevek Metlike in še vodnik po mestu in okolici. Knjižica pod naslovom »Metlika skozi stoletja« (131 strani) je izšla leta 1961 v 1100 izvodih. Opremila jo je Mladena Brancelj, izdalo pa Belokranjsko muzejsko društvo. Kot založnica je sicer navedena Dolenska založba, vendar je vsa denarna sredstva za natis knjižice (812.450 dinarjev) priskrbelo muzejsko društvo v Metliki.

Izleti

Med društveno dejavnost moramo šteti tudi muzejske izlete, na katerih so si udeleženci ogledali predvsem muzejske ustanove, zgodovinske, kulturne in umetnostne spomenike ter prirodne zanimivosti. Izlete je organiziralo Belokranjsko muzejsko društvo samo ali pa v zvezi z Dolenskim muzejskim društvom. Tako so si člani obeh društev na prvem izletu v novembru 1957 ogledali gradove ob Krki in Posavski muzej. Kasneje so napravili izlet v Samobor in se nato preko Karlovca in Ozlja vrnili v Metliko oziroma Novo mesto. Člani domačega društva so obiskali gorenjske muzeje (Kranj, Skofja Loka, Trzin). Bizeljsko in Svete gore, nekateri tudi primorske muzeje. — Zadnji izlet je društvo naredilo v oktobru 1968, ko so si udeleženci ogledali arheološka izkopavanja na Otoku (Gutenwerth) in v Drnovem (Neviodunum), nadalje Posavski muzej v Brežicah, Gorjupovo galerijo, Lamutov salon in Formo vivo v Kostanjevici ter gradove Prežek, Vrhovo in Tolsti vrh pod Gorjanci.

Razna dejavnost

Muzejsko društvo izdaja tudi razglednice. Tako je leta 1964 založilo razglednico z risbo Mladene Branceljeve Hiše nad Bojico, naslednje leto ob 600-letnici Metlike pa je dalo natisniti razglednico s fotografijo najstarejše metliške listine (listina goriško-tirolskega grofa Albrehta iz leta 1365). Iste leta je založilo tudi fotografski posnetek Jakčevega Otona Zupančiča, ki ga je prodajalo predvsem v Zupančičevem spominskem muzeju na Vinici. Društvo je sodelovalo še pri izdaji

spominske razglednice ob 100-letnici gasilskega društva v Metliki leta 1969.

Člani društva so delali tudi pri izdaji turističnih prospektov Bele krajine in posameznih krajev.

Nekateri člani so sodelovali v etnografskih ekipah, pri zbiranju podatkov za topografijo NOB in podatkov za etnološki atlas. S poljudnoznanstvenimi in strokovnimi članki in razpravami so sodelovali pri dnevnem in revalnem časopisu in prigradnih publikacijah.

Članstvo

Ko se po dvajsetih letih oziramo na prehojeno pot, naj se spomnimo vseh, ki so nam bili tovariši in sodelavci na tej naši skupni poti, pa jih danes ni več med nami.

Društvo je ob ustanovitvi v novembru 1949 štelo 22 ustanovnih članov, od katerih je že sedem za vedno zapustilo društvene vrste. Tako so odšli od nas: bivši trgovec in župan Ivan Malešič (u. 1949), pisatelj Engelbert Gangl (u. 1950), šolski nadzornik v pokoju Konrad Barle (u. 1951), učiteljica v pokoju Julija Rajmer (u. 1965), učitelj Viktor Švigelj (u. 1966), uslužbenec v pokoju Julij Kopinič (u. 1968) in teolog zgodovinar Ludvik p. Modest Gollo (u. 1969).

Muzejsko društvo je za posebne službe, ki so si jih posamezniki pridobili za razvoj Belokranjskega muzeja, za svoje organizatorsko, publicistično in znanstveno dejavnost, imenovalo do sedaj 5 častnih članov, in sicer leta 1951 upokojeno učiteljico na Vinici Poldko Bavdkovo in upokojenega ravnatelja Zavoda za žensko domačo obrt v Ljubljani Božo Račiča, leta 1953 univ. prof. v pokoju dr. Nika Zupaniča, leta 1963 pa ravnatelja Dolenskega muzeja v Novem mestu prof. Janka Jarca in honorarnega arhivarja Belokranjskega muzeja Ivana Drobniča. — Od teh sta društvene vrste zapustila dr. Niko Zupanič (u. 1961) in Poldka Bavdkova (u. 1965).

Društvo je v dvajsetih letih svojega obstoja imelo vsega 144 članov. Od teh je že 22 med pokojnimi, 2 pravna člana pa sta odstopila.

Konec decembra 1969 je torej društvo štelo:

- 15 ustanovnih članov,
- 101 častnega člana,
- 4 pravne člane.

Med ustanovnimi in stalnimi člani so všteti tudi 3 častni člani.

Belokranjsko muzejsko društvo upa, da bo v jubilejnim letu pridobilo še nove prijatelje muzejstva in bo tako svoje vrste razširilo in pomladilo.

Jože Dular

OBVESTILO

Zaradi poletnega skrajšanega obsega Dolenskega lista in zaradi porivanja potrebnih sredstev bo izšla prihodnja številka DOLENJSKIH RAZGLEDOV žal šele jeseni. Bralec in sodelavec vljadno prosimo za razumevanje!

Uredništvo Dol. lista

ŠE O ZLATEM NAKITU KNEGINJE IN KONJSKI OPREMI V ŠPILERJEVI GOMILI I.

Zapis o lanskoletnem izkopavanju hallstattske gomile na Libni, raziskane leta 1962

Nedavno tega je minilo eno leto, odkar je v Arheološkem vestniku SAZU XIX — Klemenčevem zborniku — izšlo obsežno poročilo kustosa Dolenjskega muzeja v Novem mestu Toneta Kneza in podpisanega o njunem izkopavanju hallstattske gomile na dvorišču posestnika Vinka Špilerja na Libni leta 1962.

Bogate najdbe, ki jih je dalo izkopavanje, so že preparirane in že nekaj let razstavljene v arheološkem oddelku Posavskega muzeja. Najdbe iz gomile so zanimive tako za strokovnjaka arheologa kot za muzejskega obiskovalca, ki si ob prazgodovinskih predmetih poustvarjata podobo življenja in umetnostnega snovanja nekdanjih prebivalcev savske doline. Med najdbami, ki odgrinjajo tančico dva in pol tisočletne preteklosti libenskih prebivalcev, so bili številni predmeti v moškem in ženskem grobu, ki po svojem inventarju daleč prekašata vse ostale pokope v gomili.

Pridevki v moškem grobu nam odkrivajo, da je mož bil imeniten vojščak in najbrž zato tudi rodovni prvak. Pokopan je bil skupaj s svojim iskrim petletnim konjem, kakor so nam to dokazali iz ohranjenih zob veterinarski strokovnjaki. Svečani konjski naglavnik iz usnja (aftra) je bil okrašen s petdesetimi bronastimi falerami (okrogle ploščice) različnih velikosti. Ploščice so okrašene z različnimi vtisnjenimi ornamentami na zunanji strani pa sta na vsaki ploščici visela po dva tolkača podobne oblike kot na manjših zvončkih. Z malo fantazije si lahko predstavljamo nekdanj prvga libenskega vojščaka na njegovem mladem vranču, ki se mu v soncu lesketa z bronom bogato okrašeno naglavje. Lesket bron pa je ubrano dopolnjevala melodija stotih zvončkov naglavnika; njen tempo je naraščal in se spreminjal od lenobnega andante do neugnanega prestissimo, ko je knežji jezdec iz lahnega drnca prešel v furjavi galop.

Zato so si slovenski prazgodovinarji edini v tem, da je opisan libenski konjski okras najbogatejša in najpopolneje ohranjena konjska oprema hallstattske dobe, najdena na slovenskih tleh.

Nedeljeno priznanje pa so umetnostni dovršenosti te najdbe izrazili tudi člani prazgodovinskega seminarja univerze iz nemškega Marburga ter ameriškega Princetona, ki so julija lani pod vodstvom svojih znanih profesorjev dr. Dehna in dr. Foltinija obiskali Posavski muzej. Očitno so bili z obiskom zadovoljni, saj nam dr. Dehn

piše, da je bil tokrat v Brežicah res šele prvokrat, gotovo pa ne zadnjikrat.

Kljub skrbnemu preučevanju vseh grobnih pridatkov pa ni mogoče iz najdb vedeti, ali je opisan libenski prvi vojščak padel v boju — morda skupaj s svojim konjem in sta torej zato skupaj pokopana, ali pa je morda sploh bil običaj, da so umrle prvake pokopavali z njihovo najdražjo imovino, s konji.

Po številu pridevkov in načinu pokopa je v raziskani gomili izstopal še en ženski grob. Da je bil položaj te 25—30-letne žene podolgovatega obraza — podatke je ugotovila znanstvena analiza ohranjene lobanje — v družbi res izjemen, priča bogastvo njenih grobnih pridatkov, med katerimi je bilo tudi okrasje iz zlata. Za izjemo od ostalih so jo pokopali v veliko, iz kamnja sezidano obokano grobnico. Na dnu grobnice je bil še ohranjen ploh, na katerem je ležal skelet. Na njem je bila mestoma ohranjena struktura tkarine nekoč dragocene obleke. Obleka je bila na prsih speta z dvema sponkama dragocene izdelave. Široki lok sicer bronaste sponke je oblikovan iz temnomodrega stekla (!), na gornji strani steklenega loka pa so tri vrste podolžnih bodičastih steklenih izrastkov, da je lok podoben ježevemu hrbtu. Druga, bronasta sponka ima lok oblikovan v obliki kačastega svitka, vrh loka pa krasijo štirje gobasti izrastki.

Dragoceno obleko sta na grudih krasila dva tanka zlata trolista; posamezni listi so okrašeni s koncentričnimi krogi. Vrat žene je bil okrašen z

ogrlico iz diskastih jantarjevih jagod različne velikosti, med njimi pa so se bleščale zrnaste zlate jagode. Kodri odlične pokojnice so bili vpleteni v spiralno zvite bronaste obročke, njuni roki pa sta bili okrašeni z bronastimi zapesnicami. Med mnogimi posodami, ki so bile položene pokojnici ob nogah, izstopajo po svoji oblikovni popolnosti in umetnostni krasitvi predvsem velike keramične vaze na nogi, njihov vrh pa je pokrit s pokrovi. Posode so oblikovane s takšno harmonično proporcionalnostjo, da bi jih danes najbrž le redki lončarji znali kopirati na lončarskem kolesu, dvomim pa, da izvirno oblikovati.

Topografska dognanja pred sedmimi leti

so nam dala pobudo za nadaljnje raziskovanje. Pri našem raziskovanju smo se skrbno zanimali za arheološko topografijo Libne. Okoli 50 m severno od takrat raziskane gomile smo ugotovili veliko, toda že davno prekopano in z grmovjem zaraslo gomilo. S poizvedovanjem pri ljudeh smo dognali, da je bila prekopana še proti koncu prejšnjega stoletja, po literaturi pa smo lahko preverili, da so jo izkopavali za Prirodoslovni muzej na Dunaju.

Na njivi južno od naše gomile pa smo opazili drugo »sumljivo« vpetino s premerom kakšnih 25 m. Lastnik njive Špiler nam je s svojimi spomini potrdil naša domnevanja. Pripovedoval je, da je na tem mestu bil pred vojno vinograd, za katerega so rigolali

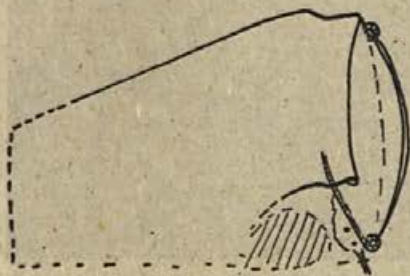
Pogled na položne libenske terase od jugovzhoda. Libna je zelo pomembno najdišče iz starejše železne dobe, arheološkemu svetu znana že skoraj sto let

leta 1928-29. Pri rigolanju so našli v zemlji več bronastih predmetov in lončenih posod, najbolj pa so mu ostale v spominu zlate zapestnice in ženski naglavni okras (diadem) iz zlate pločevine. Spilerjevi spomini so se lepo ujemali s podatki iz znanstvene literature. V Glasniku Muzejskega društva Slovenije smo v številki 11 iz leta 1930 zasledili, da je Narodni muzej v Ljubljani leta 1929 odkupil od posestnika Spilerja na Libni večje število najdb iz starejše železne dobe, med katerimi so reproducirane tudi zlate zapestnice in diadem.

Po vsem tem nam je bilo jasno, da so te dragocene slučajne najdbe iz tiste gomile na Spilerjevi nivi, ki so jo z rigolanjem uničili v letih 1928-29. Zato smo želeli z izkopavanjem dognati, ali so v gomili morda še ohranjene kakšne grobne celote ali vsaj posamezni predmeti, ki jih pri urejanju vinograde niso uničili. Našo željo smo lahko uresničili poleti 1969, ko smo v juliju in avgustu prekopali gomilo. Raziskovalno delo je sofinanciral tudi Sklad SRS za pospeševanje kulturnih dejavnosti, pri izkopavanju, ki jih je vodil podpisani, pa so sodelovali nekateri dijaki brežiške gimnazije.

Knežji grob s situlo in čelado

Gomilo smo pred izkopavanjem glede na ohranjeno elipsasto vzpetino razdelili na štiri kvadrante. Dolžinska os gomile je merila 24 m, prečna pa od 8 do 12 m. Gomilo smo tedaj raziskovali kot bi bila še povsem nedotaknjena. Prijetno presenečenje smo doživeli že pri prvi naši najdbi v prvem kvadrantu. Bila je to bronasta situla, na katero smo naleteli 106 cm pod rušo. V zemlji je ležala nagnjena za približno 45 stopinj. Pločevina in ročaj bronaste posode sta dobro ohranjena. V primerjavi z redkimi situlami, ki so bile najdene v gomilah evropskega jugovzhodnoalpskega prostora, je libenska situla srednjevelika. Visoka je 27 centimetrov, med tem ko so najbolj običajne višine situlskih posod od 22 do 34 cm. Naše presenečenje je bilo vseskozi razumljivo, saj je najdena si-

Skica situle v grobu št. 1 (izkopavanja gomile na Libni v juliju in avgustu 1969)

Naglavnik konja s 50 falerami iz Spilerjeve gomile I na Libni. Glava konja v mavcu (kopija po Fidiji) je delo kiparja Stovička iz Leskovca pri Krškem (Iz arhiva Posavskega muzeja v Brežicah)

tula prva tovrstna najdba iz doslej približno stotih raziskanih gomil na Libni; pa tudi sicer niso doslej niti v slovenskem niti v nemškem delu Štajerske v gomilah starejše železne dobe dobili bronaste situle. Glede na to sodimo, da se naša najdba vključuje med umetnostne dosežke ilirskih prebivalcev na področju ožje Dolenjske v starejši železni dobi. Bogata dediščina njihove kulturne ustvarjalnosti, v kateri zavzemajo posebno mesto bronaste posode — situle, ciste — in čelade, je ohranjena v gomilah v Stični, Novem mestu, Trebelnem, na Magdalenski gori ter na Velikih Malencah in v Rovišču pri Studencu; v dveh krajih tedaj, ki sta Libni najbližja.

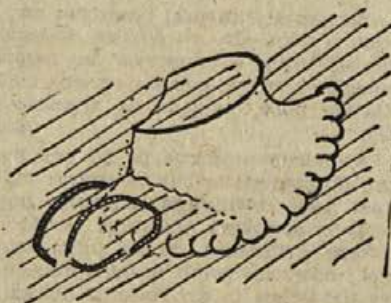
Ze naša prva najdba nam je povedala, da gre tu za moški grob. Situla je bila namreč prazgodovinskim Ilirrom dragocena trofejna posoda, ki so si jo priborili odlični vojščaki kot priznanje bodisi v boju ali v bojnih igrah, ki so jim pomenile »probatio equorum« (preizkušanje moči). Se posebej dragocene za spoznavanje umetnosti in duhovnega sveta prazgodovinskih prebivalcev so tiste redke situle, katerih zunanost je okrašena s prizori, ki navadno prikazujejo tekmovanja za preizkušanje moči, igre in gostije. Zato bi si želeli, da je tudi zunanost naše situle ornamentirana, vendar bo to mogoče vedeti šele potem, ko bo prepirana.

V grobovih s situlami, ki so redke najdbe v hallstattskih gomilah, je včasih mogoče najti tudi čelado. Tako je bilo tudi v našem primeru; pri glavi skeleta smo našli nekoliko sploščeno bronasto čelado, ki pa ima pločevino dobro ohranjeno, zato jo bo lahko restavrirati. Čelada je dvogrebenasta in nam bo lahko služila kot zanesljiva opora za datacijo pokopa. Že zdaj, ko še ni restavrirana, je mogoče na osnovi poznavanja razvoja hallstattskodobnih čelad okvirno datirati naš pokop v 6. stol. pred našim štetjem.

Dvogrebenasta čelada je bila tokrat na Libni najdena prvokrat; v depozu graškega muzeja je iz Libne ohranjen le fragment čelade skledastega tipa. V jugovzhodnoalpskem svetu Italije, Slovenije in Avstrije je doslej znanih le 20 dvogrebenastih čelad iz desetih najdišč; pri nekaterih so, seveda ohranjene le skromni fragmenti.

Tudi ostale najdbe v knežjem grobu bodo pripomogle k dataciji pokopa in poznavanju družbenega položaja pokojnika. Kot skoraj običajno sta ob situlo bili položeni dve sulici; bronasti ploščici in fragment živali so del konjske opreme. Štiri keramične posode so bile položene ob nogah skeleta. Skelet, od katerega ni ostala ohranjena niti najmanjša sled, je bil pokrit z lesenim plohom. V njegovih ostankih je bila še lepo vidna struktura lesa. Ker je razpadajoči les v zemlji prekril bronaste predmete (situla, čelada), so se ti sorazmerno dobro ohranili. Lesena skorja je namreč bronaste predmete delno zaščitila pred razkrajajočimi kisljinami, ki se tvorijo v vlažni ilovici. Vsi predmeti v tem grobu so bili od 110 do 135 cm globoko pod rušo in ravno zato se nam je grobna celota ohranila, sicer bi bila pri zasajevanju vinograde prav gotovo uničena.

Pokope s situlami in čeladami, ki

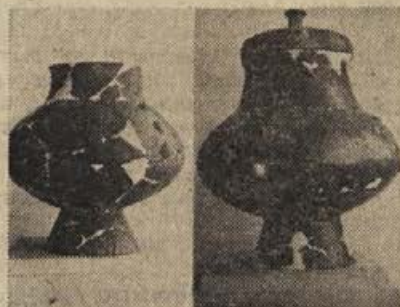

Posoda in dve bronasti ovratnici v grobu št. 2 (skica)

šo izjemni v hallstattskih gomilah, označujemo v naši in tuji literaturi kot knežje grobove. Iz bogastva pokojnika, ki se zrcali v pokopu iz njegovih grobnih pridakov, namreč zaključujemo, da je imel v življenju izjemen družbeni položaj; mogel je tedaj biti rodovni prvak in vojaški odličnik.

Ostali grobovi v gomili

so bili različno ohranjeni. V celoti je bil ohranjen le še grob 2, ker so tudi tu bili skelet in predmeti ob njem položeni toliko globoko, da jih pri rigolanju lopate niso zadele. V tem grobu, kjer prav tako o skeletu ni več bilo nobenega sledu, so bili ohranjeni vsi predmeti, ki so značilni za ženski pokop: ovratnica iz steklenih in jantarjevih jagod, na vsaki roki po ena bronasta zapestnica, na prsih čolničasta fibula, na vsaki nogi po ena bronasta nanožnica, ob glavi dve bronasti ovratnici ter skupina keramičnih posod ob nogah in glavi. Med keramiko izstopa-

Dve posodi s prstanasto nogo in pokrovom iz groba kneginje z zlatim nakitom, ki ga je izkopal Posavski muzej v Spilberjevi gomili I na Libni leta 1962.

jo iz libenskih gomil že znane grafitirane žare, okrašene z eno ali dvema vrstama polkrožnih izboklin na največjem obodu. V ženskem grobu tudi ne smejo manjkati glinaste tkalske uteži, ki smo jih našli kar šest.

Približno v sredini gomile smo našli na obzidje elipsaste oblike. Zidovi, široki od 45 do 50 cm, so bili zidani iz obdelanega kamna. Vrh zida je bil le 70 cm pod rušo, njegovi temelji pa so bili mestoma do 190 cm globoko. Vzdolžna os ohranjenega zidu je merila 3 m, prečna pa 2,7 m. Niti znotraj obzidja niti zunaj zidov nismo našli najmanjšega kovinskega ali keramičnega fragmenta, iz katerega bi lahko zanesljivo sklepali, da je kamnito obzidje bila grobnica. Zato lahko le z določenim pridržkom predpostavljamo, da je bilo obzidje morda grobnica tistega ženskega skeleta, ob katerem so leta 1928 pri rigolanju našli na imenitno najdbo šestih zlatih zapestnic in diademov. V tem primeru bi bili takrat ves grobni inventar tako temeljito izpraznili oziroma uničili, da zdaj nismo

našli več nobenega fragmenta. Druga možnost, zaenkrat izražena še prav tako s pridržkom, pa je, da je elipsasto kamnito obzidje označevalo nekoč središče gomile, kjer so morda opravljali celo kakšen obred kulturnega značaja. Obzidje ali manjši zidovi iz kamnja v središču gomile so nam namreč znani iz nekaterih hallstattskih gomil. Določnejši odgovor na to vprašanje pa bo mogoče dati, ko bodo preučeni vsi podatki, ki smo jih zbrali pri raziskovanju obzidja.

Pri vsem nadaljnjem raziskovanju gomile na žalost nismo več dobili nepoškodovanih pokopov. Ker so namreč bili ostali grobovi pokopani plitveje kot spredaj opisani, so skoraj vse predmete pri rigolanju uničili, le manjši del pa shranili in pozneje oddali Narodnemu muzeju v Ljubljani. Zato smo pri nadaljnjem izkopavanju dobili le posamezne predmete ali fragmente v sekundarni legi. Na osnovi teh razsejanih najdb smo lahko z gotovostjo ugotovili lego še dveh pokopov. V enem omenjenih primerov je iz bronaste zapestnice in nanožnih obročkov razvidno, da gre za ženski grob. V drugih dveh primerih pa so razsejane najdbe tako skromne (fragmenti dveh različnih, grafitiranih posod), da ni mogoče zanesljivo trditi, ali gre res za pokop na tistem mestu ali pa so morda fragmenti prišli tja šele ob rigolanju oz. zasajevanju vinograda.

S šestdesetimi izkopavanjem smo tedaj v gomili zanesljivo lahko ugotovili štiri grobove; v dveh so bile najdbe ohranjene v celoti. Bilo pa je v gomili še več pokopov, toda njihov inventar so pri urejanju vinograda pred štiridesetimi leti uničili. Kolikšno je število uničenih grobov, je zaenkrat težko reči. Morda nam bo mogoče na to vprašanje odgovoriti, ko bomo letos izkopano gradivo lahko primerjali s tistim gradivom, ki ga je iz naše gomile leta 1929 pridobil Narodni muzej v Ljubljani.

Ze sedaj pa je mogoče sklepati, da sodi raziskana gomila v vrsto srednjevelikih gomil, ki so nam iz starejše železne dobe znane iz nekaterih najdišč osrednje Dolenjske. Blizu samega središča gomile so bili grobovi z izjemno bogatimi pridatki — knežji grob s situlo in čelado, ženski grob 2 ter verjetno tudi pred vojno uničen grob z zlatim nakitom. Čeravno smo pri izkopavanju dobili samo dva v celoti ohranjena grobova, so ravno med tem grobnim inventarjem predmeti — situla, dvogrebenasta čelada, čolničasta fibula — ki bodo omogočili datacijo pokopov v raziskani gomili. Dokaj številne in zanimive najdbe pa nam bodo — restavrirane v preparatorski delavnici Narodnega muzeja, študijsko ovrednotene in nato razstavljene v arheološkem oddelku Posavskega muzeja — spregovorile o življenju in umetnostnem snovanju ilirskih rodov na Libni pred dva in pol tisočletji.

Stanko Škaler

Ob stoletnici rojstva Martina Humeka (1870-1943)

V soboto, 16. maja, bodo ob 16. uri pod pokroviteljstvom občinske skupščine Krško, krajevne skupnosti in osnovne šole na Raki odkrili Martinu Humeku spominsko ploščo na njegovi rojstni hiši v Gradišču številka 5. S tem se bodo slovenski čebelarji, sadjarji, vrtnarji in učitelji oddolžili spomnu zelo plodovitega strokovnega pisatelja in organizatorja, ki je več kot 40 let deloval kot ljudskošolski učitelj, kot čebelar, kot potovalni učitelj in nadzornik za sadjarstvo in vrtnarstvo, urejal vodilne strokovne časopise, pisal članke in izdal knjige. Z odkritjem spominske plošče bo počaščena tudi njegova skromna hiša in prijazna vasica sredi dolenjskih vinogradov. Tega dne bodo v osnovni šoli na Raki odprli Humekovo razstavo, ki bo predstavila domačim in gostom življenje in delo njihovega zelo delavnega in zaslužnega rojaka.

MARTIN HUMEK je bil prvak med pomologi drugega obdobja razvoja sadjarstva in vrtnarstva na Slovenskem, sodobnik IVANA BELLETA, ki ima spominski kamen v kostanjeviškem gradu (1967), FRANCA GORIČANA, kateremu so lani Celjani odkrili spominsko ploščo, in JOZETA LESNIKA, ki je delal in umrl pred 19 leti na Dunaju. Humek je bil med njimi najplodovitejši strokovni pisatelj ter človek širokih pogledov, znanja in dejanj. Kot mnogi kmečki sinovi pred prvo svetovno vojno, ki so šli v mestne in srednje šole, se je tudi Martin odločil za učiteljski poklic ter v njem našel pot do ljudstva in stroke, ki je tedaj potrebovala delavnega, sposobnega in vztrajnega človeka. Ze pred prvo vojno je iz vase zaprte Kranjske kot izdajatelj in urednik časopisa Slovenski sadjar posegal v vse slovenske dežele in prek njihovih meja. Bil je član avstrijske pomološke komisije, kjer se je srečaval z Viljemom Lauchejem, Jožefom Lešnikom in Janom Riho ter drugimi svetovno znanimi pomologi, sadjarji in vrtnarji. Humek je bil prvi, ki je pri nas začel zbirati, oblikovati in objavljati strokovno terminologijo s področja čebelarstva, sadjarstva in vrtnarstva, ki se je dosledno bo-

ru za lep in ljudem razumljiv strokovni jezik, ki je na lastnih izkušnjah opisal in izvednotil mnoge domače in tuje sadne ter zelenjadne sorte. Nato je izdal prvo resnično pomološko knjigo **SADNI IZBOR ZA SLOVENIJO** v besedi in sliki (1928), ki je prvi izdelal in objavil rajonizacijo sadjarstva v slovenskih pokrajinah ter zastopal idejo o osnovanju ožjih sadnih okoliših s koncentriranim pridobitnim kmečkim sadjarstvom.

Martin Humek se je rodil pred sto let, 13. januarja 1870 v vasi Gradišče pri Raki na Dolenjskem; nižjo gimnazijo je končal v Novem mestu (1882-86), učiteljske pa v Ljubljani (1890). Tam je opravil tudi strokovni izpit za učitelja (1892); na Dunaju (Klosterneuburg) je opravil tečaj za ročna dela in mizarstvo (1893), tečaj za čebelarškega učitelja (1906) in tečaj za rigolanje zemlje z miniranjem (1913). Kot štipendist kranjskega deželne-ga odbora se je udeležil tečaja za nadaljevalno šolstvo na vseučilišču v Giessemu in tečaja za sadjarstvo v Geisenheimu (1910). Ta dopolnilni študij in praktično delo v učiteljski službi je Humeka osposobil za naloge, ki jih je opravljal kasneje v javnih službah. Začel je kot začasni učitelj v svojem rojstnem kraju na Raki (1890-93). Po strokovnem izpitu je bil imenovan za stalnega učitelja v Radečah pri Zidanem mostu (1893-95) in nadučitelja v Bohinjski Bistrici (1895 do 1910) ter nato za sadjarskega nadzornika v Radovljici (1911). Zaradi njegovega osebnega prizadevanja in uspešnega dela v sadjarstvu ga je kranjski deželni odbor imenoval za deželnega sadjarskega nadzornika (1916); ob koncu prve svetovne vojne ga je deželna vlada za Slovenijo imenovala za višjega sadjarskega inšpektorja (1920) in svetnika (1924). Na teh položajih je Humek delal vse do upokojitve (1925), prepotoval na tisoče kilometrov, peš ali na kolesu, obiskal zadnje zakotno pas, povsod učil, svetoval, navduševal in pomagal, kjer je le mogel. Starejši čebelarji in sadjarji se ga spominjajo kot navdušenega predavatelja in dobrohotnega učitelja.

Ozke razmere pred prvo svetovno vojno na Kranjskem so ovirale razvoj modernega sadjarstva. Humekov nemirni in ustvarjalni duh je iskal rešitev; odločil se je, da bo v samozaložbi izdal strokovni časopis **SLOVENSKI SADJAR** (1913 do 1919); v prvi številki je zapisal: »KDOR HOČE NAPREDOVATI, SE MORA UČITI. SLOVENSKI SADJAR BO SADJARJEM VODITELJ IN SVETOVALEC V VSEH SADJARSkih ZADEVAH.« Humek je časopis sam izdal in urejal, napisal vanj večino član-

Pero Mandić: Stari bosenski pastir (1969, tuš)

kov, nabiral naročnike, sam skrbel za razpošiljanje lista in iskal sodelavce. Pridružili so se mu doktor Catti, admiral Linner, inženir Zdolšek, učitelj Pavel Košir, Miloš Lepstik, Peter Močnik, Franc Praprotnik, Franc Rus, Viljem Rohrman, Ivan Belle in Franc Gorican.

Po vojni je Humek še podvojil svoje napore, da dvigne slovensko čebelarstvo, sadjarstvo, in vrtnarstvo na višjo raven. Na njegovo pobudo so leta 1921 ustanovili Sadjarsko društvo, katero so leta 1923 preimenovali v Sadjarsko in vrtnarsko društvo za Slovenijo. Humek je bil dolgo vrsto let prvi podpredsednik, zadnjih osem let pred smrtjo (1935-43) pa predsednik. Novo društvo je prevzelo tudi izdajo Slovenskega sadjarja, ki je tedaj začel izhajati kot Sadjar in vrtnar (1923-48), nato pa Sadjarstvo, vinarstvo in vrtnarstvo (1949 do 1961). Humek je bil 30 let urednik tega časopisa, ki se je v tem času dvignil od prvih 2500 na 20.000 naročnikov, predvsem društvenih članov. Obenem se je vse življenje pečal s čebelarstvom, pisal članke in urejal časopis **SLOVENSKI ČEBELAR** (1919-25). Na njegovo pobudo so ustanovili Zvezo jugoslovanskih čebelarških društev in njega izvolili za prvega zveznega predsednika. Za zasluge ga je Slovensko ter Hrvatsko-slavonsko čebelarstvo društvo izvolilo za častnega člana. Razen tega je bil odlikovan z redom Sv. Save IV. razreda.

Po upokojitvi (1925) se je Humek ves posvetil organizaciji SVD, društvenemu glasilu SiV in strokovnemu pisanju, medtem pa je

bil inšpektor kmetijskih šol in tečajev, svetovalec ministrstva za kmetijstvo in v mnogih drugih javnostih. Pisal je v časopis Kmetovalec, Domoljub in v lastno glasilo. Spisal in izdal je deloma v samozaložbi sledeče strokovne knjige in publikacije:

Sola in sadjarstvo v šolskem pouku (1911),
Sadje v gospodinjstvu (1912),
Sadno vino ali sadjevec (1917),
Breskev in marelica (1922),
Alberti-Znidarsičev panj (1922),
Praktični sadjar (1923),
Domači vrt (1924),
Naš panj (1925), skupaj z A. Bukovcem in A. Znidarsičem
Sadni izbor v besedi in sliki za Slovenijo (1928),
Boj sadnim škodljivcem (1930).
Večina Humekovih del je izšla tudi v drugi ali celo tretji izdaji. Ob njegovi 70-letnici je napisal profesor Priol: Humekovih člankov je za debele knjige, vsi pa temelje na najnovejših izsledkih teorije in prakse, pač najboljši dokaz, s kakšnim zanimanjem je pisatelj zasledoval sleherni utrip v razvoju posameznih kmetijskih panog.

Fr. Adamič

DOLENJSKE RAZGLEDE — posebno kulturno rubriko Dolenjskega lista, urejajo: Jože Dular Tone Gošnik (odgovorni urednik), France Grivec, Janko Jarc, Bogo Komelj, Lado Smrekar, Severin Šali in Stanko Škalar. Lektor: Karel Bačar. Oblikovalec: Marjan Moškon.